

ВІДГУК

офіційного опонента, докторки педагогічних наук, старшої наукової співробітниці, завідувачки відділу освіти дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України Литовченко Світлани Віталіївни на дисертаційну роботу Лященко Віри Михайлівни «Формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти», що представлена до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

1. Актуальність теми дисертації.

Сьогодні Україна, що розвивається суголосно із світовою та європейською спільнотою, має можливість залучитися до глобальних цивілізаційних процесів, вибудовує суспільні відносини на основі демократичних цінностей, що сприяє утвердженню філософії толерантності та рівності, а відтак соціальної моделі сприйняття інвалідності, за якої, на відміну від медичної, обмеження розглядаються як результат дискримінації з боку суспільства, а не стану людини.

Позитивним результатом означених тенденцій виступає нова суспільно-освітня концепція «Нова Українська школа», яка ґрунтується на дитино-центрованих принципах та передбачає реалізацію соціокультурного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів. На часі також інклюзивний підхід, що зумовлює доступність здобуття освіти на різних рівнях; пристосування освітнього середовища під дитину, а не навпаки; можливість навчатися за індивідуальною освітньою траєкторією; надання підтримки та супроводу відповідно до освітніх потреб.

Інновації у галузі національної педагогіки і психології зумовили реорганізацію системи психолого-медико-педагогічних консультацій та започаткування з 2019 року діяльності мережі нових для нашої країни установ – інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які розглядають як першу ланку на шляху здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами.

За даними МОН України (на серпень 2023 року) в Україні створено 703 інклюзивно-ресурсні центри, складено понад 36 тис. висновків за результатами комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, працюють понад 7 тис. закладів з інклюзивним навчанням <https://ircenter.gov.ua/>.

Сучасний період – час становлення та розвитку діяльності ІРЦ: наявна нормативна база, розроблено теоретичні та організаційні основи, водночас вирішення потребують питання удосконалення підготовки фахівців інклюзивно-ресурсних центрів з урахуванням прогресивних міжнародних підходів та соціальних цінностей (толерантності, цінності дитинства та співпраці з родиною, врахування індивідуальних можливостей та потреб дитини, гнучкості та варіативності послуг, доцільності упровадження «Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я – МКФ» як основи у визначенні особливих освітніх потреб дитини, професійного співробітництва тощо).

В межах проблеми формування професійної компетентності фахівців ІРЦ автором актуалізовано потенціал закладів післядипломної освіти, діяльність яких спрямована на «вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду» (Закон України «Про вищу освіту»).

Варто відзначити, що у контексті міжнародних тенденцій для України актуальною є ідея «освіти впродовж життя», відтак посилюється увага до

оновлення та модернізації післядипломної освіти, удосконалення організаційних форм та освітніх технологій.

Сформульована мета дослідження відображає очікуваний кінцевий результат і полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності структурно-функційної моделі системи формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти.

З огляду на зазначене, дисертаційна робота В.М. Лященко «Формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти» *є* *вкрай актуальною та значущою*.

2. Наукова новизна та теоретичне значення дослідження.

Наголошуючи на найсуттєвіших здобутках дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне зазначити результати, що мають безперечну новизну, а саме:

уперше обґрунтовано теоретичні й методичні засади формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти; розроблено модель системи формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти; визначено зміст і структуру професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів;

поглиблено та уточнено сутність поняття «професійна компетентність фахівців інклюзивно-ресурсних центрів» як інтегральної характеристики, що ґрунтована на професійних знаннях, уміннях і навичках, а також особистісних якостях, необхідних для реалізації діагностичного, психолого-педагогічного, корекційно-розвивального, консультативного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, їхніх батьків і педагогів у закладах освіти; доведено, що професійна компетентність фахівців інклюзивно-ресурсних центрів виявляється в здатності до ефективної професійної комунікації та взаємодії з учасниками

освітнього процесу, а також членами команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП; удосконалено методику й діагностичний інструментарій формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти;

подальшого розвитку набули компоненти (мотиваційно-ціннісний, корекційно-педагогічний, діагностико-аналітичний), критерії (особистісний, практично-діяльнісний, моніторинговий), показники й рівні сформованості професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти.

Особливо цінним, на нашу думку, є розроблення структурно-функційної моделі системи формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти.

Дисертацію виконано як складову частину комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри початкової і професійної освіти «Інноваційні технології в підготовці фахівців різних галузей» (ДР №0120U104987), кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології «Науково-методичні засади підготовки педагогів до здійснення здоров'язбережувального, корекційно-реабілітаційного та психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами» (ДР №0120U103148), кафедри спеціальної педагогіки «Науково-методичні засади підготовки педагогів до навчання і виховання осіб з особливостями психофізичного розвитку» (ДР № 0120U102677) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

3. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: розроблено і впроваджено в практику систему роботи з формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти;

оновлено зміст освітніх програм із курсів підвищення кваліфікації фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, поєднано традиційні та інноваційні форми й методи навчання цієї категорії педагогічних працівників;

розроблено, апробовано та впроваджено у процес післядипломної підготовки: комплексну програму підвищення кваліфікації фахівців інклюзивно-ресурсних центрів; освітні програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників із питання інклюзивної освіти, учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл (сурдопедагогів, тифлопедагогів, корекційних психопедагогів (олігофренопедагогів), логопедів, практичних психологів і соціальних педагогів); освітню програму короткотривалих курсів підвищення кваліфікації «Технології створення корекційно-розвиткових програм» для практичних психологів закладів загальної середньої освіти; програми тематичних спецкурсів, науково-практичних семінарів та вебінарів для різних категорій педагогічних працівників закладів освіти, обласного спеціалізованого тренінгу для працівників освітньої сфери за темою «Інклюзивний простір. Практичні кроки» у межах соціальної програми Марини Порошенко.

Результати, отримані автором у процесі наукового пошуку, безперечно мають значення для розвитку національної науки і практики, зокрема професійної освіти, що полягає у можливості використання їх при підготовці, перепідготовці кадрів, а також при проведенні нових теоретичних та експериментальних досліджень.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського, Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, Вінницької академії безперервної освіти.

4. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується: методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних його положень; застосуванням системи методів, адекватних меті, предметові та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки; поєднанням методів кількісного та якісного аналізу емпіричних даних; ефективністю експериментальної роботи, що проведена в умовах реального освітнього процесу закладів післядипломної педагогічної освіти.

Достовірність результатів роботи підтверджується широким оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних заходах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів, шляхом обговоренням на засіданнях кафедр початкової, дошкільної та професійної освіти; здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології; спеціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

5. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та основних положень дисертації.

Оцінюючи зміст й завершеність дисертації Лященко Віри Михайлівни «Формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти» відмітимо, що вона є цілісним структурованим дослідженням, зберігає логічну послідовність та комплексність викладення матеріалу як на рівні роботи в цілому, так і в межах кожного окремого розділу, складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації викладено на 351 сторінці, із них основного тексту – 171 сторінка.

Слід відзначити вміння дисертантки узагальнювати й систематизувати теоретичний матеріал, що принагідно представлено у першому розділі дисертаційної роботи *«Теоретичні засади формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів»*.

В.М. Лященко викладено теоретичні засади щодо сутності, змісту, структури, складників професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів. Виокремлено компоненти, критерії й показники сформованості професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів. Представлено форми, методи, прийоми, технології формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти. Схарактеризовано особливості структурно-функційної моделі системи формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти.

На увагу заслуговує здійснений автором аналіз сутності ключових понять – «компетентність», «професійна компетентність», «інклюзивно-ресурсний центр», «фахівець інклюзивно-ресурсного центру», «післядипломна освіта».

У контексті здійсненого Вірою Михайлівною Лященко теоретичного аналізу вважаємо за доцільним розгляд нею професійної компетентності фахівця ІРЦ як інтегральної характеристики, що засвідчує сформовані фахові знання, уміння й навички, а також особистісні риси, які допомагають надавати діагностичний, психолого-педагогічний, корекційно-розвивальний, консультативний супровід дітям з особливими освітніми потребами, їхнім батькам і педагогам у закладах освіти. Професійна компетентність уможливорює дієву фахову комунікацію, ефективну взаємодію з учасниками освітнього процесу, а також із командою психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

Акцентуємо увагу на тому, що відповідно до сучасних психолого-педагогічних підходів, автором надано пріоритет знанням, умінням, навичкам та

особистісним якостям фахівця ІРЦ, що дають змогу проводити комплексну оцінку розвитку дитини, узагальнювати результати та визначати рекомендації, консультувати стосовно складання ІПР та індивідуального навчального плану дитини з ООП; створювати корекційно-розвиткові програми, добирати методики, методи, форми роботи, а також використовувати необхідне обладнання, техніку під час організації корекційно-розвиткової роботи; проводити корекційно-розвиткові заняття з дитиною; реалізувати консультативний супровід в інклюзивних і спеціальних групах / класах у закладах освіти, супровід сімей, співпрацювати з іншими фахівцями й учасниками освітнього процесу в складі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП; вести документообіг; демонструвати позитивні риси особистості педагога у сфері спеціальної та інклюзивної освіти, а також перцептивні, комунікативні, організаційні здібності.

Заслуговує на увагу ґрунтовний аналіз нормативних документів з проблеми підвищення кваліфікації педагогів та практичного досвіду професійного розвитку фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, педагогічних працівників інклюзивних груп/класів, зокрема на базі Харківської академії неперервної освіти (тематичні вебінари, тренінги, круглі столи, чат-спілкування, інтерактивні дискусії; організація роботи Тимчасового творчого колективу за темою «Дорожня карта вчителя в умовах інклюзивної освіти», Відкритої школи «Інклюзивна освіта» тощо).

На позитивну оцінку заслуговує також запропонована автором *компонентна структура професійної компетентності фахівця ІРЦ*, що включає мотиваційно-ціннісний компонент (мотивація та інтерес до роботи з дітьми з ООП; сприймання та популяризація цінностей інклюзивної освіти, особистісні та професійно значущі якості для роботи з дітьми з ООП); корекційно-педагогічний компонент (професійні знання із педагогіки, вікової та педагогічної психології, ІКТ; професійних знання із корекційної педагогіки, її

галузей, реабілітології, спецпсихології, нейрофізіології, медицини тощо); діагностико-аналітичний компонент (комплексна оцінка розвитку дитини, консультативна діяльність, ведення документації, моніторинг розвитку дитини тощо).

Цінним, з педагогічної точки зору, є другий розділ дисертаційної роботи *«Експериментальна перевірка ефективності моделі формування професійної компетентності фахівців ІРЦ в умовах післядипломної освіти»*, зокрема презентація етапів й методики педагогічного експерименту, експериментальної перевірки ефективності і результативності запропонованої структурно-функційної моделі системи формування професійної компетентності фахівців ІРЦ у післядипломній освіті.

Представлений дисертанткою аналіз результатів дослідження засвідчив ґрунтовність проведеної експериментальної роботи і підтвердив ефективність авторської системи формування професійної компетентності фахівців ІРЦ у післядипломній освіті.

Відзначимо виділенні автором етапами реалізації системи формування професійної компетентності фахівців ІРЦ: цілепокладання, інформаційно-теоретичний, операційно-технологічний, контрольно-діагностичний; визначені критерії та показники рівнів сформованості професійної компетентності фахівців ІРЦ в умовах післядипломної освіти. Дослідження проведено в процесі підвищення кваліфікації фахівців ІРЦ (учителів-логопедів, учителів-дефектологів, учителів-реабілітологів, практичних психологів) контрольної групи та експериментальної групи (загальна кількість учасників – 254).

Важливі для практики професійної освіти є розроблені автором комплексна програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників, освітні програми підвищення кваліфікації фахівців ІРЦ в закладах післядипломної освіти, програми короткотривалих курсів і спецкурсів за вибором (офлайн, онлайн, змішаний формати навчання), навчальних модулів, тренінгів, майстер-

класів, а також методичного марафону «Інклюзивна освіта: крокуємо разом», школи фахівця, методичного кластеру «Методичні та психологічні аспекти інклюзивної освіти в умовах НУШ» та ін., які представлено у додатках.

Дисертація Віри Михайлівни Лященко засвідчує здійснену ґрунтовну пошукову й аналітичну роботу, опрацювання та узагальнення значного масиву інформації. Дисертаційне дослідження характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Оцінювання змісту дослідницької роботи уможливорює стверджувати, що поставлена в ній мета у процесі вирішення головних завдань досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Основні результати дослідження викладено в наукових працях, зокрема: 4 статті у фахових виданнях категорії Б, 7 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій (1 – у співавторстві), 1 методичному порадику для вихователів дошкільних навчальних закладів.

7. Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження В.М. Лященко, водночас можна висловити такі зауваження та побажання, врахування яких могло б надати роботі більшої цілісності і завершеності:

1. У розділі «Вступ» дисертації подано ґрунтовний методологічний апарат дослідження, логічно визначену мету, об'єкт і предмет, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Водночас, подання емпіричних методів дослідження містить неточності, оскільки анкетування, інтерв'ювання є

різними методами методу опитування, а технології діагностики не є власне методами дослідження.

2. Методологічні засади процесу формування професійної компетентності фахівців ІРЦ, зокрема концептуальні підходи: системний, гуманістичний, особистісно орієнтований, андрагогічний, компетентнісний, суб'єктний, командний, – презентовано авторкою у межах структурно-функційної моделі формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти (параграф 1.4). Водночас, у розділі «Вступ» дисертації доцільно було б окреслити теоретико-методологічну основу дослідження.

3. Структурно-функційна модель формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти, представлена у дисертації у першому розділі (параграф 1.4), є доцільною і дозволяє системно уявити розроблену авторкою систему. Водночас, у межах параграфу надмірну увагу приділено тлумаченню поняття «модель» з позицій різних дослідників, представлено класифікації моделей, ретроспективний аналіз підходів до класифікації моделей у педагогіці та інший загальний контент, натомість варто було б більшою мірою презентувати опис власної авторської моделі.

4. Заслужує на позитивну оцінку детальне висвітлення змісту та особливостей організації роботи з підвищення кваліфікації фахівців інклюзивно-ресурсних центрів на базі Харківській академії неперервної освіти, аналіз нормативних документів, навчально-методичного забезпечення, специфіки підготовки різних груп педагогічних працівників (параграф 1.2). На нашу думку, його доцільно було б доповнити аналізом педагогічної практики в інших закладах післядипломної освіти (проаналізувати наявний досвід, регіональні програми підготовки, проєкти, порівняти організаційні форми). Також доцільно проаналізувати дотичний міжнародний досвід.

8. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Висловлені побажання та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. З огляду на вищезазначене вважаємо, що дисертаційне дослідження Лященко В.М. «Формування професійної компетентності фахівців інклюзивно-ресурсних центрів в умовах післядипломної освіти» за актуальністю, змістом, обсягом, наукової новизною, достовірністю, практичним значенням та повнотою викладу даних відповідає спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) та вимогам до оформлення дисертацій, порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019) і постановою КМ України від 12.01.2022 №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України №341 від 21.03.2022 року), а її автор - Лященко В.М. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії PhD галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

**Опонент,
докторка педагогічних наук,
старша наукова співробітниця,
завідувачка відділу освіти дітей
з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії
педагогічних наук України**

Світлана ЛИТОВЧЕНКО

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ІТТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №05/02/02-1424 від 05.04.2016;
Цілісність даних: не порушена;

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: ЛИТОВЧЕНКО СВІТЛАНА ВІТАЛІЇВНА 2714004567;
Належність до Юридічної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2714004567;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 248197DDFAB977E504000000A9E31B01AB1A6204;
Видавець кваліфікованого сертифіката: АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК»;
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису: 20:22 05.09.2023;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)